

Валова додана вартість як індикатор порівняння фінансових систем

Розвиток економіки вимагає відповідного розвитку фінансової системи країни. На сучасному етапі розвитку України зростає актуальність питання порівняння її фінансової системи із фінансовими системами інших країн світу. У статті на основі аналізу світового досвіду визначено підходи щодо порівняння фінансових систем.

Ключові слова: фінансова система, валова додана вартість, індикатори.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. масштаби фінансових систем помітно зросли. Очевидно, що фінансове посередництво і фінансові інститути відіграють сьогодні більш значну роль, ніж 20–30 років тому. Щоденні міжнародні потоки капіталу на початку ХХІ ст. становили близько 2 трлн дол. США. У 2005 р. обсяг іноземних депозитів у комерційних банках становив понад 15 трлн. дол. США (у 2000 р. – 10 трлн. дол.) [1]. За останні десятиріччя щоденний обсяг операцій на світовому валютному ринку зріс з 1 млрд. до 1 880 млрд. дол. США, а обсяг торгівлі товарами і послугами – всього на 50 % [2]. В результаті в 2004 р. обсяг валютних операцій в 70 разів перевищував обсяг світового експорту товарів і послуг.

Створення досконалої фінансової системи держави – одна з основних умов функціонування її економіки. В більшості розвинених країн і країн, що розвиваються, фінансова система є тим механізмом, який забезпечує виробничий сектор інвестиційними ресурсами. Сьогодні ніхто не буде заперечувати того факту, що країни з більш розвиненими фінансовими системами мають вищі темпи економічного зростання, тобто існує тісний зв'язок між рівнем розвитку фінансової системи та інтенсивністю економічного розвитку країни. Фінансові системи допомагають мобілізувати заощадження, обслуговують трансакції в економіці, здійснюють розподіл інвестиційних ресурсів, забезпечують страхування, розподіл і диверсифікацію ризиків, сприяють посиленню корпоративного контролю в країні. Через фінансові системи збирається та обробляється інформація про інвесторів, інвестиційні проекти. Це дозволяє ефективно розподілити кошти, здійснювати нагляд і корпоративний контроль за розподіленими коштами.

Фінансовий розвиток – багатогранне поняття, тому кількісне його вимірювання є важким. В ідеальному випадку хотілося б мати показник, який би характеризував, наскільки фінансова система якісно виконує свої функції. Однак подібних оцінок немає, тому використовуються загальноприйняті показники порівняння рівня розвитку фінансових систем, зокрема обсяг валової доданої вартості, який створюється сектором фінансових корпорацій.

На жаль, сьогодні має місце фрагментний, а не комплексний аналіз розвитку фінансової системи України. Також не проводиться аналіз фінансової системи в цілому, а здійснюється лише аналіз її окремих секторів. Фінансова система України нині стоїть перед необхідністю зіставлення її з фінансовими системами інших країн світу. Питаннями оцінки рівня розвитку фінансових систем, використовуючи різні сукупності показників, займалися такі вчені, як А. Гальчинський, А. Спіфанов, Б. Рубцов, Р. Лівайн, А. Деміргуч-Кюнт, Р. Кінг та ін. Однак у

роботах цих науковців не розглядалися питання використання при порівнянні фінансових систем обсягів валової доданої вартості. Тому метою даної статті є формування та обґрунтування обсягу валової доданої вартості як індикатора порівняння фінансових систем.

Метою дослідження є порівняння рівня розвитку фінансової системи України та фінансових систем інших країн з використанням обсягу валової доданої вартості, який створюється сектором фінансових корпорацій.

Рівень розвитку фінансової системи визначає рівень економіки. Тому, насамперед, необхідно сформувати систему індикаторів, які визначають рівень фінансового розвитку країни. Слід зазначити, що діюча сукупність показників, які характеризують розвиток фінансової системи країни, сформована з таких показників [3]:

- кредити приватному сектору, % ВВП;
- капіталізація фондового ринку, % ВВП;
- M2, % ВВП;
- кредити на одну особу населення, дол. США;
- депозити, % ВВП;
- депозити на одну особу населення, дол. США;
- чиста процентна маржа, %;
- індекс свободи – фінанси, %.

Аналіз діючої сукупності показників, які характеризують фінансову систему, виявив таку проблему: немає єдиного підходу до використання вартісного вираження показників. Це унеможливило порівняння темпів приросту аналогічних показників у різних країнах.

Важливою, на наш погляд, є необхідність не тільки сформувати єдину сукупність показників, які характеризують розвиток фінансів, а й поєднати ці показники в систему, що дозволить виявляти фактори та їх вплив на показники, які підлягають оцінці. Насамперед система показників повинна формуватися за такими принципами:

- принцип системного підходу;
- забезпечення єдності методології побудови показників та їх порівняння з аналогічними показниками в інших країнах;
- забезпечення комплексного підходу до розвитку фінансової системи країни;
- забезпечення адекватності показників;
- доступність показників у розрізі країн;
- однозначність трактування показників, тобто можливість здійснення однозначної позитивної або негативної оцінки динаміки показників;
- прозорість побудованої системи показників, зручність для практичного використання, лаконічність, тобто орієнтація на сукупність важливіших первинних показників.

Враховуючи зазначені принципи, важливим показником для аналізу фінансових систем можна вважати обсяг валової доданої вартості, який створюється сектором фінансових корпорацій.

Згідно із системою національних рахунків [4; 5], інституційні одиниці – резиденти, відповідно до своїх функцій та структури економіки, групуються в п'ять інституційних секторів економіки: нефінансові корпорації, фінансові корпорації, сектор загального державного управління, домашнє господарство, некомерційні організації, що обслуговують домашнє господарство.

Сектор фінансових корпорацій (установ) включає всі корпорації, які спеціалізуються на фінансових послугах чи допоміжній фінансовій діяльності. Фінансова

установа (компанія) – це юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг та яка внесена до відповідного реєстру в порядку, встановленому законом. Фінансова послуга – це операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

- Фінансові корпорації поділяються на такі підсектори:
- Національний банк України;
- інші депозитні корпорації;
- інші фінансові посередники, крім страхових корпорацій та недержавних пенсійних фондів;
- допоміжні фінансові організації;
- страхові корпорації та недержавні пенсійні фонди.

До інших депозитних корпорацій належать банки і кредитні спілки. Підсектор інших фінансових посередників, крім страхових корпорацій та недержавних пенсійних фондів, охоплює всі корпорації, основним видом діяльності яких є фінансове посередництво, тобто діяльність, пов'язана з отриманням і перерозподілом фінансових коштів, крім депозитних корпорацій, страхових корпорацій і недержавних пенсійних фондів. До цього підсектора належать ті корпорації, які мобілізують кошти на фінансових ринках, але не у формі депозитів, та використовують ці кошти для придбання інших фінансових активів, – зокрема довірчі товариства, лізингові компанії, пайові інвестиційні фонди та ломбарди.

До підсектора допоміжних фінансових організацій належать всі корпорації, які займаються переважно діяльністю, пов'язаною з фінансовим посередництвом, але самі не виконують функції посередника. Сюди включаються корпорації, основною функцією яких є надання гарантій шляхом індосаменту (спеціальний надпис на векселі, за яким векселетримач передає всі або тільки певні права отримувачу векселя) векселів чи подібних інструментів, призначених для обліку чи рефінансування фінансовими корпораціями, а також корпорації, що спеціалізуються на інструментах хеджування (процес, спрямований на зниження ризику по основній інвестиції). До цього підсектора належать валютні, товарні та фондові біржі тощо.

Класифікацію інституційних секторів економіки України розроблено з використанням методологічних принципів міжнародного стандарту Системи національних рахунків (СНР'93), прийнятого в 1993 р. Комісією Європейських співтовариств [6].

Валова додана вартість є одним з показників, який характеризує рівень розвитку економіки. Як й інші показники, такі як випуск, проміжне споживання, оплата послуг фінансових посередників, податки та субсидії на продукти, він застосовується при визначенні ВВП виробничим методом, методологія розрахунків якого здійснюється відповідно до Системи національних рахунків (СНР'93), Європейської Системи національних і регіональних рахунків (ЕСА'95).

Валова додана вартість (ВДВ) відображає додатково створену в процесі виробництва вартість і визначається як різниця між вартістю вироблених (випуск) і вартістю повністю використаних у процесі виробництва товарів і послуг (проміжне споживання) (рис. 1). Валова додана вартість кожного сектора економіки обчислюється як різниця між валовим випуском та проміжним споживанням і визначається в основних цінах, тобто з урахуванням субсидій на продукти, але за винятком податків на них.

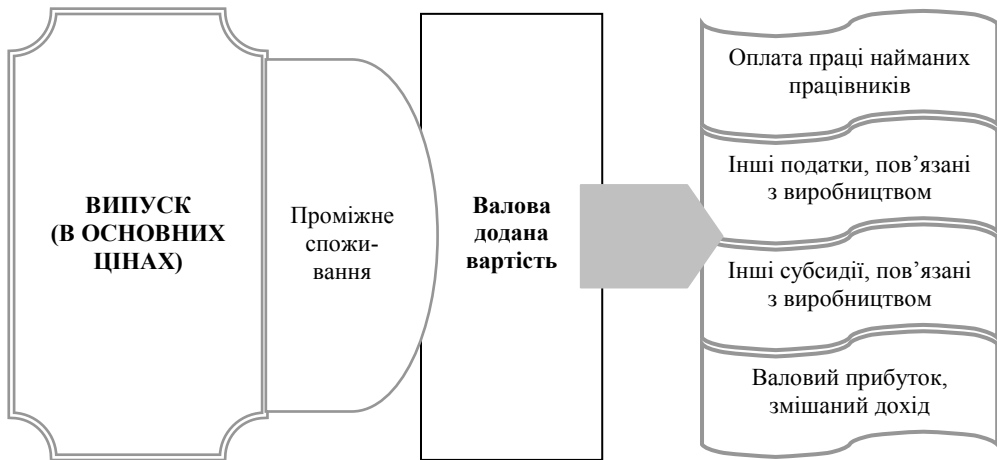

Рис. 1. Принцип обчислення валової доданої вартості

У країнах ЄС показник валової доданої вартості використовується при порівнянні фінансових систем уже понад 10 років. Відповідно до національної статистики країн Європейського Союзу фінансові послуги створили 489,4 млрд. євро доданої вартості в 2004 р., що становить 7 % валової доданої вартості в економіці 25 країн ЄС. З рисунку 2 видно, який вклад зробив сектор фінансових корпорацій в додану вартість економіки з 1995 р. [7].

Частка сектора фінансових корпорацій знизилась з 6,9 % у 1996 р. до рівня 6,3 % у 2001 р. перед збільшенням до 7,2 % у 2003 р. та наступним падінням до 7 % у 2004 р.

За індикатором додаткової вартості найбільшою державою – членом ЄС була Великобританія, яка створила більш ніж 21 % додаткової вартості країн ЄС у 2004 р., випередивши Німеччину (18,8 %). Внесок даного сектора в додаткову вартість всієї економіки в 2004 р. був особливо значним у Люксембурзі (26,5 %) та Ірландії (12,8 %) [7].

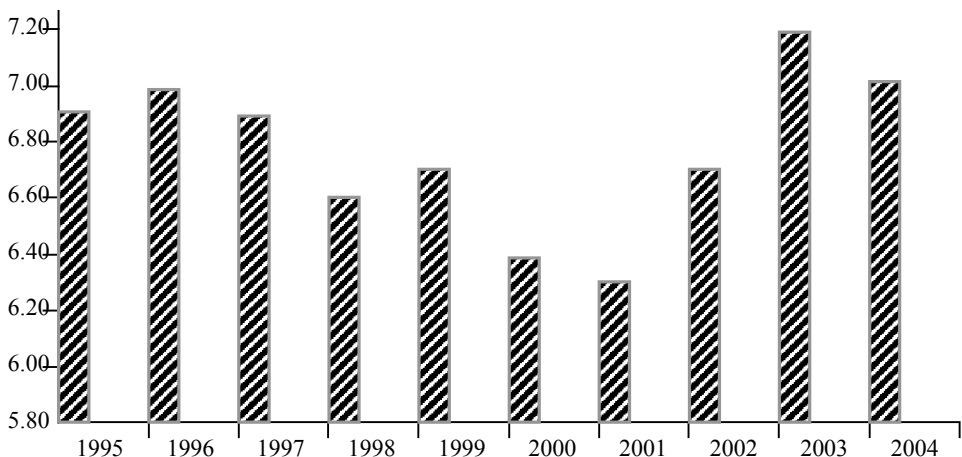

Рис. 2. Вклад сектора фінансових корпорацій в додану вартість економіки, %

В Україні розрахунки щодо створення валової доданої вартості за інституційними секторами економіки здійснюються тільки з 2004 р. Частка сектора фінансових корпорацій у створенні валової доданої вартості у 2006 р. становила 5,3 %, що значно нижче, ніж у країнах ЄС [8]. Таким чином, незважаючи на значний розвиток сектора фінансових корпорацій за останні роки, він залишається тим основним компонентом, якого не вистачає для прискорення економічного зростання в Україні.

Для аналізу розвитку фінансових систем різних країн цікавим є використання рівня валової доданої вартості, створеної сектором фінансових корпорацій, до ВВП.

Порівнюючи показник валової доданої вартості, створеної сектором фінансових корпорацій, до ВВП України в 2006 р. з аналогічними даними країн ЄС, зокрема його нових членів, можна побачити, що за рівнем валової доданої вартості, створеної фінансовим сектором, Україна посідає місце поряд з ЄС та окремими його країнами (4,61 %), значно випереджаючи Чехію (2,72 %) та Польщу (3,63 %) (рис. 3).

Основними причинами цього є висока чиста процентна маржа (відношення чистого процентного прибутку до процентних активів), незважаючи на те, що відмінності в розмірі чистого процентного прибутку можуть відображати різні характеристики банківської діяльності, а не відмінності щодо ефективності або конкуренції. Зі зростанням доходу країни величина цього показника, як правило, знижується. Це є доказом того, що з розвитком ефективність банків зростає. На відміну від інших показників, чиста процентна маржа вища в країнах, які мають нижчий ВВП на одну особу населення. За цим показником Україна значно випереджає інші країни, зокрема країни Євросоюзу – майже втричі [3].

Низький рівень валової доданої вартості у країнах – нових членах ЄС, зокрема Чехії та Польщі, обумовлений в основному значною часткою філій іноземних банків у банківських системах цих країн.

Використання обсягу валової доданої вартості, який створюється сектором фінансових корпорацій, дозволяє оцінити вклад фінансових послуг у створення

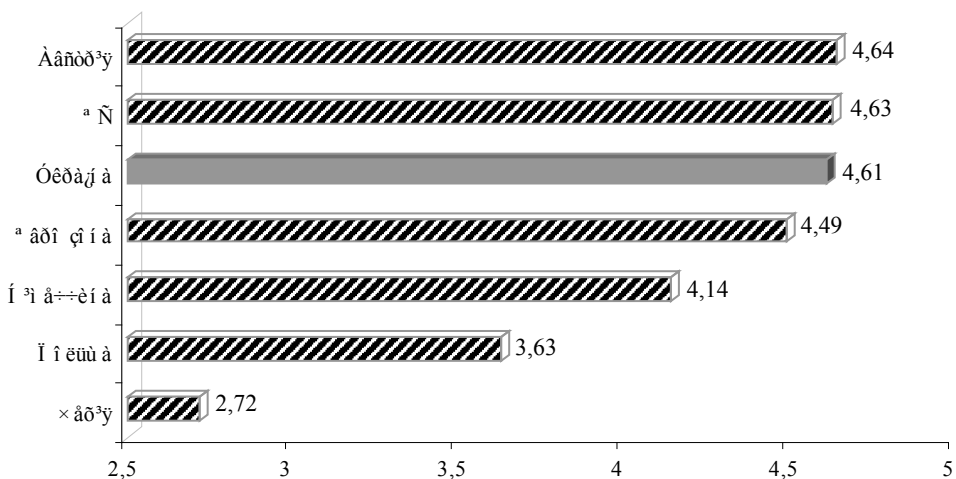

Рис. 3. Валова додана вартість, створена сектором фінансових корпорацій у 2005 р., % ВВП [7; 8]

ВДВ в економіці країни. Крім того, за даним критерієм можливо порівняти розвиток фінансових систем різних країн світу. Введення в Україні Системи національних рахунків (СНС'93) та Європейської Системи національних і регіональних рахунків (ЕСА'95) з 2004 р. дозволило використовувати показник обсягу валової доданої вартості, який створюється сектором фінансових корпорацій. Аналіз цього показника свідчить, що на даний час фінансова система України залишається недостатньо розвинутою для забезпечення сталого розвитку економіки країни, тобто існує невідповідність можливостей трансформувати заощадження в інвестиції обсягу внутрішніх заощаджень, а також потреб економіки в інвестиціях, які є дуже високими і продовжують розширюватись. Нерозвиненість фінансового сектора України стає дедалі помітнішою при порівнянні його з фінансовими секторами інших країн.

Список використаних джерел

1. Quarterly Review / Bank for International Settlements, June 2006. Table 3A.
2. Triennial Central Bank Survey / Bank for International Settlements, March 2005. P. 5.
3. Крилова А. О. Фінансовий сектор України: сьогодні та в майбутньому / А. О. Крилова // Вісник НБУ. – 2007. – № 12.
4. Система национальных счетов. Комиссия Европейских сообществ, МВФ, ОЭСР, ООН, Всемирный банк, 1993. – Брюссель / Люксембург, Вашингтон, О.К., Нью-Йорк, Париж. – 1998.
5. European System of Accounts (ESA 1995). Eurostat.
6. Наказ Державного комітету статистики України «Про затвердження Класифікації інституційних секторів економіки України» від 18 квітня 2005 р. № 96. // Веб-ресурс : zakon.nau.ua/doc/code.
7. ECB Ardosias Ltda. – Stone Guide – Stone World // Веб-ресурс : www.ecb.ind.
8. Державний комітет статистики // Веб-ресурс : www.ukrstat.gov.ua.

Крылова А. А. Валовая добавочная стоимость как индикатор сравнения финансовых систем.

Развитие экономики требует соответствующего развития финансовой системы страны. На современном этапе развития Украины возрастает актуальность сравнения ее финансовой системы с финансовыми системами других стран. В статье на основе анализа мирового опыта определены подходы к сравнению финансовых систем.

Ключевые слова: финансовая система, валовая добавочная стоимость, индикаторы.

Krylova A. O. Gross Surplus Value as an Indicator for Financial Systems Comparison.

Economics development requires appropriate development of financial system of the country. On the current stage of development a problem of Ukrainian financial system comparison with financial systems of other countries becomes more and more urgent. There are approaches to financial systems comparison presented on the basis of analysis of world-wide experience.

Key words: financial system, gross surplus value, indicators.

Надійшло 04.07.2008 р.